# Undersøkelse av forekomst av hønsefugl og rovfugl i området Frier–Herum, Bamble kommune

## Sammendrag/konklusjon

Dette befaringsnotatet omhandler en kvalitativ undersøkelse av tilstedeværelse av storfugl (*Tetrao urogallus*) og orrfugl (*Lyrurus tetrix*) i området Frier–Herum i Bamble kommune. Undersøkelsen ble gjennomført 5.–6. mai 2025 og hadde som mål å avklare om området fortsatt benyttes av disse skogsfuglartene. Feltarbeidet ble utført til fots med bruk av kikkert og lytting gjennom natten og i tidlige morgentimer. Det ble lagt vekt på både direkte observasjoner og indirekte spor som ekskrementer.

Det ble ikke gjort direkte observasjoner av artene, men indirekte gjennom individer i oppflukt og betydelige mengder ekskrementhauger på typiske leikplasser, som indikerer nylig bruk og tilstedeværelse i området. For orrfugl ble det registrert et begrenset antall ekskrementer og hørt toppspill på litt avstand i morgentimene.

Resultatene viser at området fortsatt benyttes av begge hønsefuglartene. Storfugl ser ut til å benytte Tråkfjell aktivt, mens tettheten av orrfugl vurderes å ha noe lavere tilstedeværelse i akkurat denne delen av skogområdet. Habitatforholdene for storfugl vurderes som egnet, men påvirkning fra skogbruk, fragmentering og nærliggende tekniske inngrep har medført redusert kvalitet på området.

Kraftledningstraseen og område A4, se Figur 1-1, ble også gjennomsøkt etter eventuelle rovfuglreir i skog og andre potensielle hekkelokaliteter (f.eks. fjellvegger). Dette ble utført som en del av redegjørelsen for kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for kraftledningsprosjekt. Miljødirektoratets database for sensitive arter, som også inneholder hekkeinformasjon for relevante fuglearter, ble sjekket. Det er ikke tidligere registrert hekkinger av disse artene innenfor A4. Likevel har flere av rovfugl- og ugleartene klart å gjennomføre vellykkede hekkinger i randsonen rundt undersøkelsesområdet.

Befaringen avdekket et hønsehaukreir i tiltaksområdet. Reiret ble vurdert til å kunne ha vært i bruk i nyere tid, innen de siste 2-3 år. Vurderingen av at området har verdi for denne artsgruppen understøttes at Tråkfjellregionen inneholder habitater, byttedyr og funksjonsområder som er egnet for rovfugler og ugler. Tettheten av rovfugler vil variere fra år til år, og forekomstene vil variere med tilgangen på byttedyr. Prosjektet anbefales å benytte hensynssone til reirlokalitet og tidspunkt for anleggsarbeid i henhold til de anbefalinger som gis for sensitive arter [6]. I tillegg anbefales oppdatert undersøkelse av hvorvidt reiret i bruk før anleggsperioden starter.

| Revisjon | Dato | Beskrivelse | Utarbeidet | Fagkontrollert | Godkjent |
|---|---|---|---|---|---|
| B01 | 2026-04-21 | Utkast | AudSkr | VELIN | AsHyt |
| J02 | 2026-04-27 | Til kunde | AudSkr | VELIN | AsHyt |
| J03 | 2026-09-29 | Til kunde | AudSkr | VeLin | AsHyt |
| | | | | | |

Dette dokumentet er utarbeidet av Norconsult som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører Norconsult. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

# 1 Innledning

Undersøkelsesområdet ligger vest for Frierfjorden i Bamble kommune, i grenselandet mellom kystnære lavlandsområder og sammenhengende skogsterreng mot indre deler av Grenland, se Figur 1-1. Området Frier og Herum består hovedsakelig av boreal barskog dominert av gran og furu, stedvis med innslag av bjørk og mindre myrdrag i dalsøkkene, hogstflater i ulik alder og noen skogsbilveier. Topografien er småkupert med svake høydedrag, og området fremstår som relativt sammenhengende skog, men med tydelig påvirkning av moderne skogbruk og fragmentering fra infrastruktur og industri i randsonene.

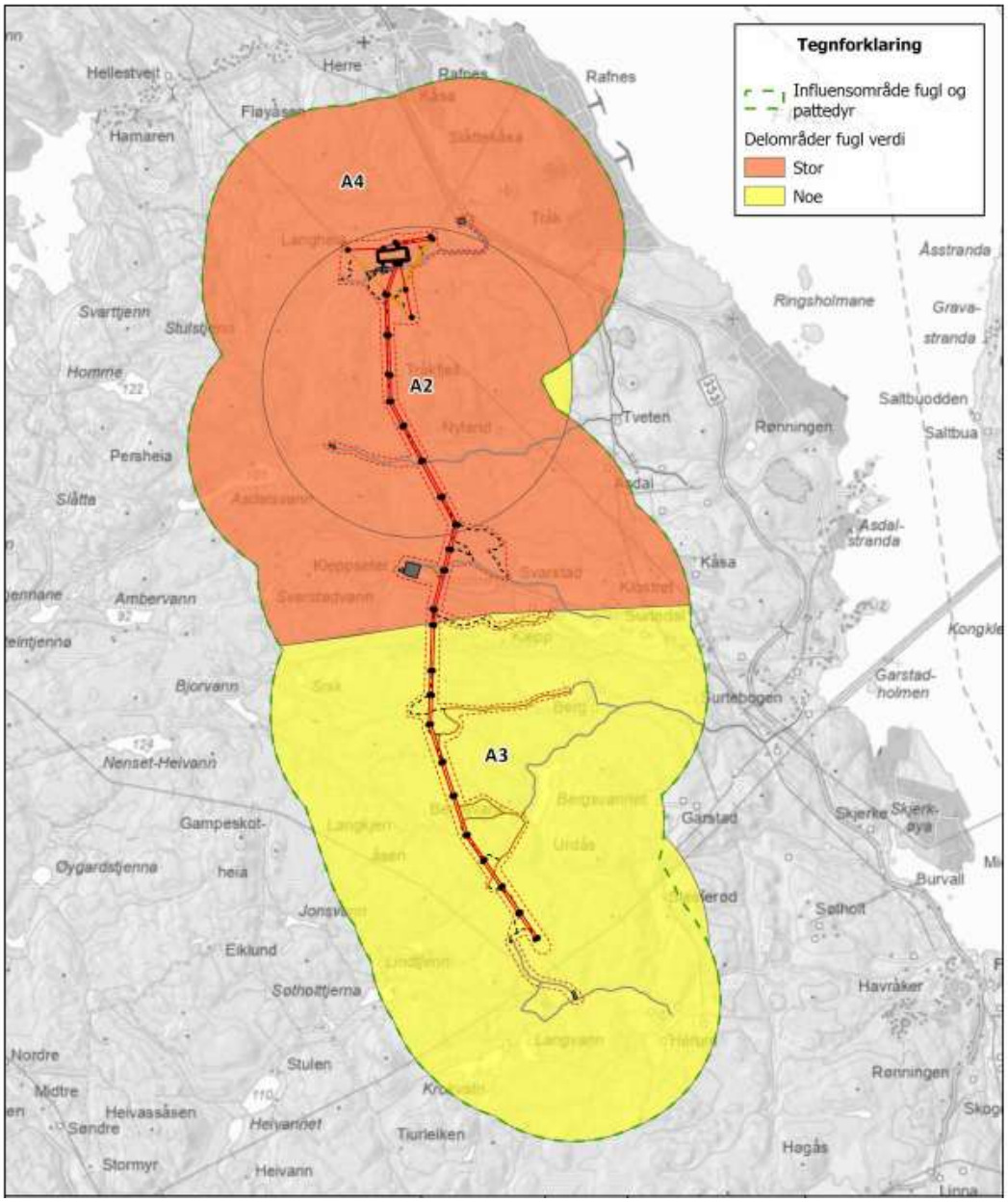


*Figur 1-1 Omrisset av undersøkelsesområdet for befaringen.*

## 1.1 Kunnskapsgrunnlag

### 1.1.1 Naturtyper og skog

Naturtypekartlegging etter Miljødirektoratets instruks [2] er gjennomført i 2024. Arealer med KU-verdier etter Miljødirektoratets metodikk for konsekvensutredninger (M-1941) foreligger for ulike deler av traséen i prosjektet, se Figur 1-2.

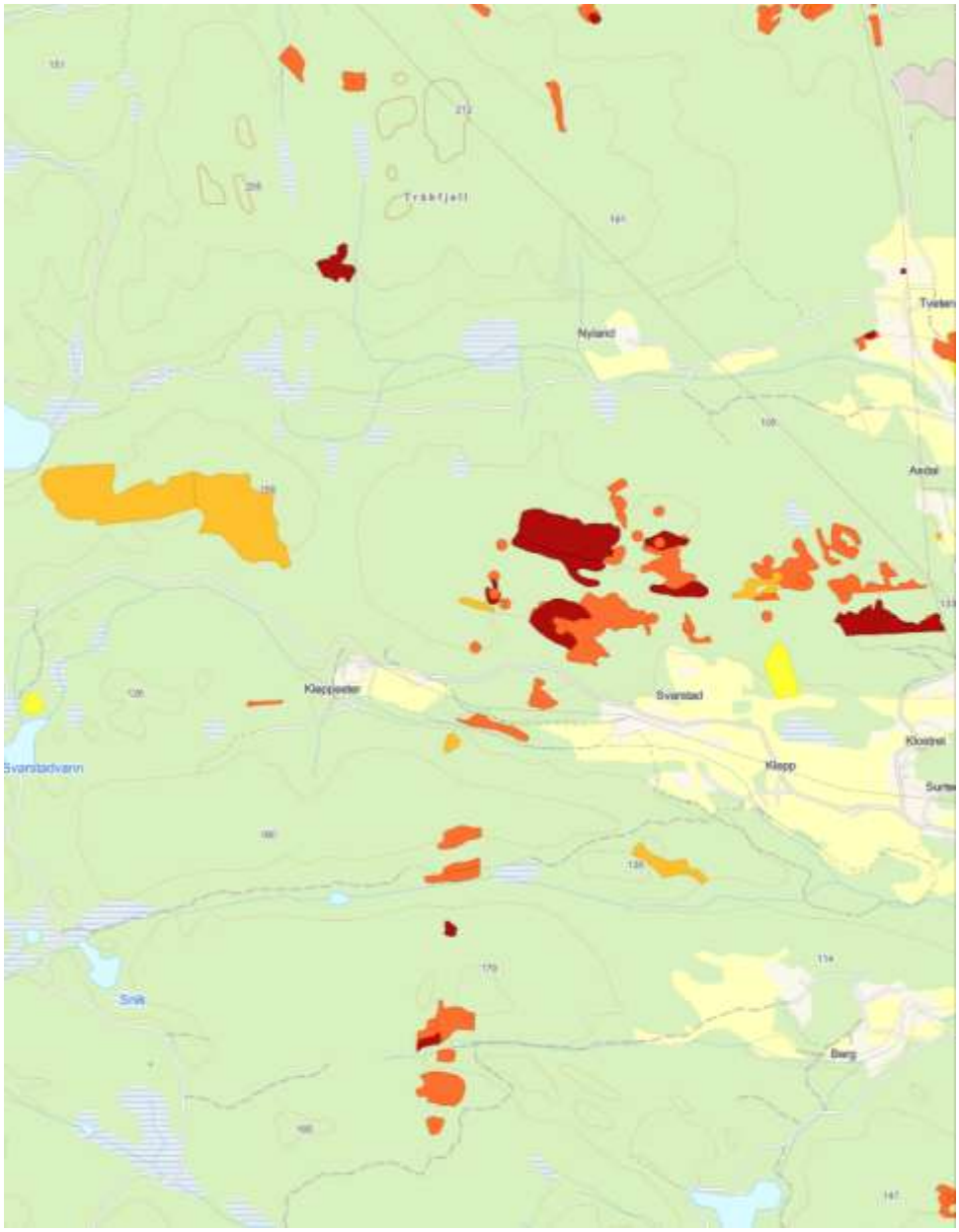


*Figur 1-2 Tidligere kartlegging av naturtyper langs traséer i skogsområdet viser at det forekommer naturtyper med ulike verdivurderinger. Gul=noe verdi, lys oransje=middels verdi, mørk oransje=stor verdi og rødbrun=svært stor verdi.*

Miljødirektoratets modellerte kart for naturskog [3] viser at forslaget til ny trasé passerer gjennom skog som er etablert før 1940 og samtidig ikke er flatehogd, og skog som sannsynligvis er naturskog eller har naturskognærhet.




*Figur 1-3 Tråkfjell inneholder større sammenhengende naturskog (blågrønt), samt mindre arealer med skog som enten er naturskog eller ligger i nær tilknytning til naturskog. Storfugl er sterkt knyttet til eldre skog.*

### 1.1.2 Artsregistreringer

Artsmangfoldet er mangelfullt undersøkt for enkelte artsgrupper.

Nasjonale databaser har få registreringer av rovfugler i tiltaksområde A4. Registreringene er hovedsakelig gjort der folk bor eller ferdes, og ikke inne i skogområdene. Dersom vi inkluderer en større region rundt undersøkelsesområdet er det likevel registrert ca. 20 arter rovfugler og ugler. De eldste observasjonene er fra 1938, men over 90% av de eksisterende registreringene er gjort etter 2009. Grunnen er at områdene rundt inneholder flere kjente hekkelokaliteter og som i tillegg følges opp i langvarige overvåkingsprosjekter. Et eksempel et naturreservat øst for Frierfjorden med flere tusen observasjoner av én art alene. Det er derfor grunn til å anta at rovfugler er underrapportert i undersøkelsesområdet.

Storfugl, og noen rovfuglarter, er sterkt knyttet til eldre skog, noe som finnes i stor grad i undersøkelsesområdet. I mangel av eldre skog klarer disse artene også å utnytte randsonemiljøer. Storfugl foretrekker særlig større sammenhengende barskogområder med eldre skog [1] og god tilgang på furu vinterstid [2], mens orrfugl ofte benytter mosaikker av skog, myr, hogstflater og åpne partier, særlig i tilknytning til spillplasser om våren. Disse artene er livskraftige på nasjonalt nivå [3], men har vist betydelige regionale svingninger og lokale bestandsnedganger, særlig i Sør-Norge, som følge av habitatendringer, predasjon og klimatiske forhold [4].

Telemark regnes tradisjonelt innenfor kjerneområde for skogsfugl, men rapportering fra jaktforvaltning viser at populasjonen varierer mye og ulik i ulike deler av landet. I 2023 ble det eksempelvis innført midlertidig stans i skogsfugljakt i deler av Telemark på grunn av klart redusert tetthet av storfugl og orrfugl. Samtidig dokumenteres det fortsatt sporadiske forekomster og observasjoner av begge arter i Grenlandsområdet [6].

## 1.2 Metode

Feltundersøkelsen i området Frier–Herum ble gjennomført med 5.–6. mai 2025. Tidspunktet er valgt på bakgrunn av storfuglens og orrfuglens leik- og reviraktivitet, som normalt er omfattende på denne tiden av året. Ornitologer med god kompetanse på fugleregistreringer fokuserte i undersøkelsene på arealer hvor det er påpekt mangelfull informasjon om forekomst og hekking. Våren 2025 ble kabeltraseen og område A4, se Figur 1-1, gjennomsøkt etter reir.

Det ble benyttet standard ornitologisk feltutstyr i form av håndkikkert (Nikon 10×42). All registrering av fuglearter ble notert fortløpende, både dag- og kveldstid samt i morgentimene [5]. I tillegg til direkte observasjoner av levende fugl ble det lagt vekt på indirekte spor, herunder ekskrementer, fjær, bevegelser i vegetasjon og generelle habitatspor som typiske beitefuruer og bruk av skogbunn.

Potensielle hekkelokaliteter (f.eks. fjellvegger) innenfor prosjektområde A4 ble også undersøkt. Befaringen dekket tiltaksområdet og utgjør en oppdatert status på kunnskapsgrunnlaget for rovfugler, som ble påpekt at var manglende registrert i perioden etter 2018.

Feltarbeidet ble utført til fots, med søk etter fugler, sportegn etter leik- og reviraktivitet samt overnatting ved antatt leiklokalitet. Personellet fordelte seg på ulike geografiske punkter under observasjon av fugl ved overnatting.

Miljødirektoratets database for sensitive arter, som også inneholder hekkeinformasjon for relevante fuglearter, ble sjekket. Det er ikke tidligere registrert hekkinger av denne gruppen arter innenfor A4. Likevel er det, flere av rovfugl- og ugleartene som er registrert hekkende i nærheten av undersøkelsesområdet.

## 1.3 Resultater

Undersøkelsesområdet inneholder ingen verneområder, «Important bird areas» eller «key biodiversity areas»

Inne i skogsområdene er tidligere observasjoner gjort langs typiske tur- og skogsbilveier, som reflekterer at dette dreier seg om tilfeldige observasjoner og ikke systematisk overvåking. Det kreves observasjoner over noe tid for å kunne kartlegge rovfugler i et gitt område. Resultatene blir tilfeldig og usikre dersom de utføres ved ett eller noen få korte besøk.

### 1.3.1 Storfugl

Storfugl ble ikke direkte observert i terrenget, men hørt under flukt etter å ha blitt skremt opp. Tidligere registreringer i Artskart [8], inneholdt én registrering fra 2021, litt nord for Tråkfjell. Nærmeste registreringer med litt omfang er fra Hørsfjell, vest for Bamble. I dette området foreligger det observasjoner med jevne mellomrom fra 1981 og fram til i dag. At det ikke foreligger tilsvarende registreringer fra Tråkfjell antas å ha sammenheng med manglende feltinnsats hvor resultater er registrert inn. Befaringen i 2025 viste omfattende bruk og tilstedeværelse av storfugl på Tråkfjell.

Kartlegging av ekskrementer viste at storfugl med høy grad av sannsynlighet er godt etablert på Tråkfjell og at dette er et viktig område for arten. Funnene i denne befaringen indikerer nylig bruk av området, i form av leik, påvist beiting og høy tilstedeværelse i området [6].

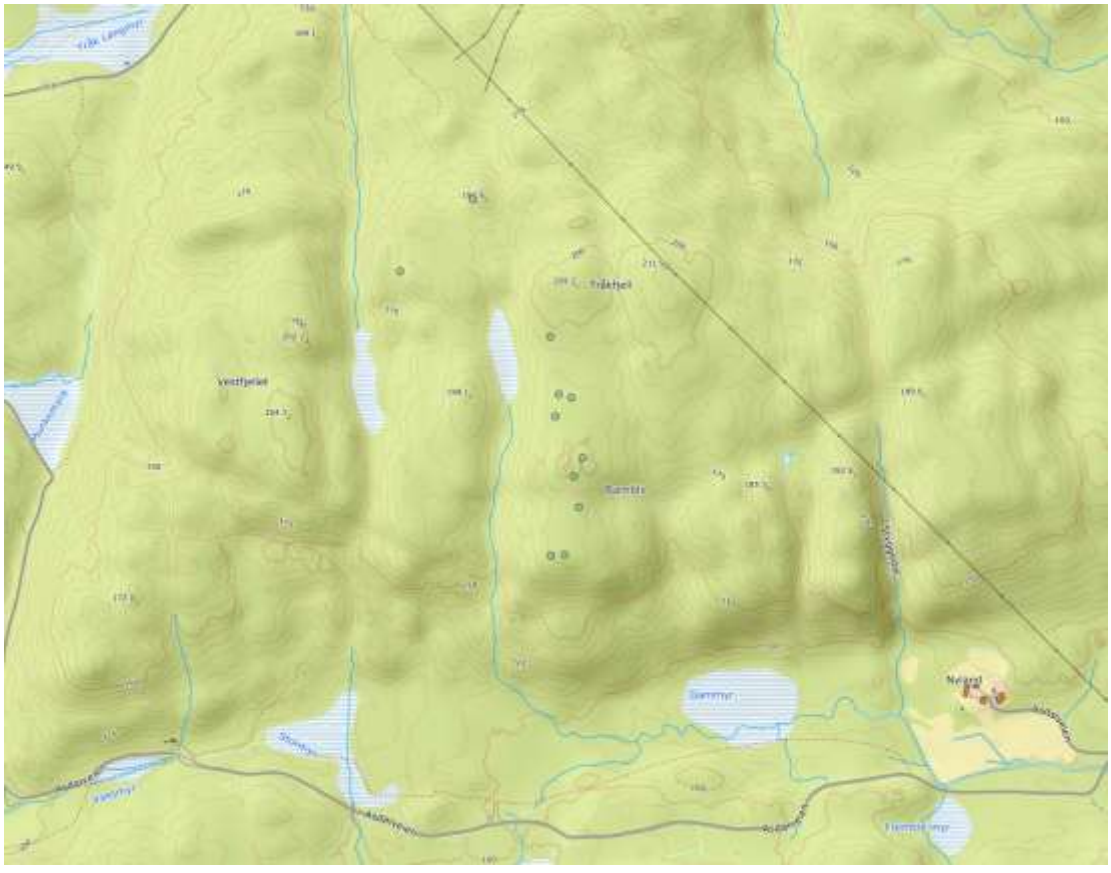

*Figur 1-4 Funn av ferske ekskrementhauger markert med sirkler på Tråkfjell.*

Ekskrementhauger ble påtruffet på typiske sitteplasser for hønsefugl på spillplass, og ble funnet på ulike forhøyninger i det kollepregede landskapet. Fuglene antas å foretrekke disse på grunn av mulighet for å få oversikt og oppdage predatorer tidlig samt holde øye med andre hanner og hunner i området.



*Figur 1-5 Typisk høyereliggende sitteplass der fuglene tilbringer såpass mye tid at det blir lagt igjen ekskrementer.*



*Figur 1-6 Typisk for ekskrementer fra hønsefugler er den hvite flekken med urinsyre i enden.*

### 1.3.2 Orrfugl

Det ble hørt toppspill fra orrfugl i morgentimene, og registrert ekskrementer fra orrfugl sør på Tråkfjell. Orrfugl benytter ofte åpne arealer, som for eksempel myrer, til spillplasser. De myrområdene som ble undersøkt i området ved Tråkfjell antas å være for små til å utgjør spillplasser for orrfugl.

At begge hønsefuglartene etterlater seg ekskrementer i området i begynnelsen av mai, er forenlig med antatt forekomst og adferd i området. Begge artene er også i stand til å streife rundt i et større skogsområde som samlet utgjør leveområdet. Dette kan også foregå uten at fuglene nødvendigvis er lett synlige, og befinner seg utenfor aktive spillplasser.




*Figur 1-7 Funn av ekskrementer fra både storfugl og orrfugl ble funnet sørvest på Tråkfjell (turkis sirkel).*

Færre direkte observasjoner skyldes i stor grad at det er gjort få omfattende undersøkelser i området. I tillegg er detter sky fugler med lav tetthet. Dette samsvarer med erfaringer fra Sør-Norge, hvor skogsfugl ofte påvises gjennom spor fremfor synsobservasjoner, særlig i områder hvor det er oppdelte leveområder.

Feltundersøkelsen i området Frier–Herum gir grunnlag for å fastslå at det fortsatt finnes bestander av storfugl og orrfugl i området, basert påfunn av ekskrementer fra begge arter. Resultatene samsvarer med overordnet kunnskap om skogsfugl i Telemark, hvor artene fortsatt forekommer, men ofte i lave tettheter og med sterk lokal variasjon. Habitatforholdene i Frier–Herum fremstår fortsatt som delvis egnet for begge arter, men moderne skogbruk, fragmentering og nærhet til industri- og transportområder er med på å redusere områdets verdi.

### 1.3.3 Rovfugler

Befaringen avdekket et hønsehaukreir i tiltaksområdet. Reiret ble vurdert til å kunne ha vært i bruk i nyere tid, f.eks. innen de siste 2-3 år. Sammenhengende arealer med eldre skog, få inngrep og variasjon i treslagssammensetningen gir stort potensiale for rovfugl. Vurderingen av at området har stor verdi for denne artsgruppen understøttes at Tråkfjellregionen inneholder habitater og funksjonsområder som er egnet for rovfugler og ugler. Tettheten av rovfugler vil også variere fra år til år, og tettheten vil variere med tilgangen på byttedyr. Av den grunn kreves noe mer langvarig og tettere oppfølging for å kunne påvise enkeltarter, selv om artene normalt er til stede og i stabile bestander.

Prosjektet anbefales å vurdere avstand til og tidspunkt for anleggsarbeid i henhold til de anbefalinger som gis for sensitive arter [6]. I tillegg anbefales det å undersøke hvorvidt det registrerte reiret fortsatt eksisterer og hvorvidt dette er i bruk før anleggsperioden starter. Avbøtende tiltak kan da iverksettes for å redusere påvirkning på hekking og hekkesuksess for rovfugler/ugler i området.

## 1.4 Avbøtende tiltak

### 1.4.1 Hønsefugler

Tråkfjell er et viktig funksjonsområde for storfugl. Et avbøtende tiltak i utbyggingen på Tråkfjell, innen tiltakspunktet begrense, blir derfor å legge anleggsvirksomheten til tidsperioder hvor den ikke er til hinder for at fuglene får gjennomført hekking. Dette gjelder både tidspunktet på året og anleggsperiodens varighet.

Høyspentledning gjennom området ved Tråkfjell vil medføre økt risiko for kollisjon, der hønsefuglene gjennomfører mye lokale trekk i området. Avbøtende tiltak for dette vil være merking av ledningsstrekk for å øke den visuelle synligheten i områder der denne passerer tett på leiklokalitetene.

### 1.4.2 Rovfugler

Populasjoner av rovfugler og ugler varierer i størrelse med tilgang på byttedyr. Økt næringstilgang gjør det mulig å utnytte hekkeplasser som ikke nødvendigvis har vært ubenyttet sammenhengende eller i perioder med lite tilgang på byttedyr. Reirlokaliteten som ble oppdaget antas å være hønsefuglreir som kan tas i bruk så snart forholdene ligger til rette for det. Det anbefales derfor å sjekke om det er reiraktivitet i forkant tiltaket, i den samme sesongen som tiltaket gjennomføres.

Rovfugler og ugler etablerer seg tidligere på året enn mange av de andre fugleartene, for at foring av under skal passe godt med når byttedyrene er i gang med sin ungeproduksjon. Svært støyende aktivitet, som for eksempel boring, sprengning, spunting og pæling, må derfor reduseres i perioden som vil kunne hindre at rovfuglene klarer å etablere seg og gjennomføre sin hekking. Det anbefales derfor å redusere støy i tidsperioden 15. mars til 31. juli i en sirkulær hensynssone rundt reirlokaliteten.

# 2 Referanser

[1] Multiconsult, «Anbefalte hensynssoner for sårbare arter av fugl,» Multiconsult, 2018.

[2] Miljødirektoratet, «M-2209. Kartleggingsinstruks: Kartlegging av terrestriske naturtyper etter NiN2,» Miljødirektoratet, 2024. [Internett]. Available: https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/naturkartlegging/naturtyper/.

[3] Miljødirektoratet, «Naturbase,» [Internett]. Available: naturbase.no.

[4] J. O. G. e. al., Norsk fugleatlas, Klæbu: Norsk ornitologisk forening, 1994.

[5] V. B. M. H. K. M. J. E. R. o. S. S. Torkild-Svorkmo-Lundberg, Norsk vinterfuglatlas, fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid, Trondheim: Norsk ornitologisk forening (birdlife.no), 2006.

[6] V. K. e. al., European breeding bird atlas 2, Barcelona: Euopean Bird Census Council, 2020.

[7] P. S. o. I. J. Øien, «Bestandsestimater for norske hekkefugler,» Norsk ornitologisk forening, 2015.

[8] Artsdatabanken, «Artskart,» [Internett]. Available: artskart.artsdatabanken.no.

[9] K. M. &. D. Z. Lars Svensson, Gyldendals store fugleguide - Europas og middelhavsområdets fugler i felt, Gyldendal, 2017.

[10] P. H. o. T. Schandy, Norske fugler - levevis, forskning, trusler og folketro, Vestfossen: Forlaget Tom&Tom, 2017.

[11] birdlife.org, «Birdlife,» 24 10 2025. [Internett]. Available: https://datazone.birdlife.org/search.

[12] Miljødirektoratet, «M-1941 Konsekvensutredning av naturmangfold,» 05 01 2026. [Internett]. Available: https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/konsekvensutredninger/metode-for-utredning/naturmangfold/.

[13] NJFF, «Hønsefuglportalen,» [Internett]. Available: https://honsefugl.nina.no/. [Funnet 2026].